

Kunnskap for en bedre verden

Etikk 3

Martina Ortova

Obligatorisk oppgave

- SE BlackBoard - Arbeidskrav

Læringsmål

- – Repetisjon av prinsipper
- Repetisjon av teorier
- Beslutningsmodeller - Kapittel 11.1
- Diskusjonsoppgaver

Fra Menti.com

Hva opplever du som uklart, eller hva lurer du på når det gjelder de etiske prinsippene?

18 / 59

18

Hvor er David Hume blitt av? Han var ett helt kapittel da jeg tok exphil. Empirisme er da viktig for oss som skal studere "sannheter" og forske? Og kanskje spesielt relevant opp mot ki?

Velgjørenhetsprinsippet

Hva er forskjellen på rettferdighetsprinsippet og likhetsprinsippet?

Hva er forskjellen på likhetsprinsippet og rettferdighetsprinsippet

Autonomiprinsippet og velgjørenhetsprinsippet

Hva er forskjellen på velgjørenhetsprinsippet og ikke-skade prinsippet?

Velgjørenhetsprinsippet

Har vi egentlig et spørsmål?

Prinsippene oppleves som klare

Jeg forstå ikke helt føre-var-prinsippet. Kunne vært fint om vi kunne ta litt utdypende

Show less

Fra Menti.com

Forskjellen på føre-var prinsippet og ikke-skade prinsippet

Ønsker tydeligere forskjell på likhetsprinsippet og rettferdighetsprinsippet.

I hvilke tilfeller er det riktig å vike fra likhetsprinsippet? Med tanke på at ulikheter kan kreve ulik tilpasning

Velgjørenhetsprinsippet og forskjellen mellom ikke skade prinsippet og føre-var-prinsippet

Differensiere mellom ikke-skade prinsippet og føre-var prinsippet, føler de er ganske like

Litt mer om rettferdighetsprinsippet

Litt uklart mellom likhetsprinsippet og rettferdighetsprinsippet. Også føre-var prinsippet

Huskeregler for lignende prinsipper. - Likehetsprinsippet og Rettferdighetsprinsippet - Ikke-skade prinsippet og Føre-var prinsippet - Velgjørenhetsprinsippet

Likhetsprinsippet vs. rettferdighetsprinsippet

- Dette er den **vanligste forvirringen**, og den er helt forståelig.
- **Likhetsprinsippet**
- Like tilfeller → behandles likt
- Fokus: samme regler for alle
- Eksempel:
Alle studenter leverer eksamen på samme måte og vurderes etter samme kriterier.

- **Rettferdighetsprinsippet**
- Fokus på rimelighet og fordeling
- **Ulike behov → kan kreve ulik behandling**
- Eksempel:
Tilrettelegging for studenter med dysleksi er rettferdig, selv om det ikke er lik behandling.
- **Når er det riktig å vike fra likhetsprinsippet?**
- **Når ulikheter er relevante**
- **Når lik behandling vil føre til urettferdige konsekvenser**

Tilrettelegging på jobb

Tilrettelegging på jobb

- **Situasjon:**
To ansatte gjør samme jobb, men den ene har nedsatt syn eller en kronisk sykdom.
- **Likhetsprinsippet:**
Samme arbeidstid, samme arbeidsmetode, samme utstyr.
- **Rettferdighet:**
Den ene får:
  - fleksibel arbeidstid
  - ergonomisk utstyr
  - mulighet for hjemmekontor
- Ulik behandling, men **rettferdig**, fordi behovene er ulike.

Ekstra tid på eksamen

- **Ekstra tid på eksamen**
- **Likhet:**
Alle får samme tid.
- **Rettferdighet:**
Studenter med dysleksi eller ADHD får **utvidet tid**.
- Ulik behandling er nødvendig for **reell likhet i prestasjon**.

Føre-var-prinsippet vs. ikke-skade-prinsippet

Disse er ganske **like**, men brukes i ulike situasjoner.

- **Ikke-skade-prinsippet**
- Gjelder når risikoen er **kjent**
- Ikke innfør noe som vi vet vil skade

- **Føre-var-prinsippet**
- Gjelder når risikoen er **usikker, men potensielt alvorlig**
- Manglende kunnskap er **ikke** grunn til å gjøre ingenting

- **KI-eksempel:**
- Ikke-skade: Et system som er bevist diskriminerende bør ikke brukes
- Føre-var: Et nytt KI-system med ukjente konsekvenser bør testes grundig før Full lansering

- **Huskeregel:**
- Ikke-skade = *vi vet det er farlig*
- Føre-var = *vi vet ikke nok – så vær forsiktig*

Super-korte huskeregler

- **Likhet** → samme behandling
- **Rettferdighet** → rimelig behandling
- **Autonomi** → bestemme selv
- **Velgjørenhet** → gjøre godt
- **Ikke-skade** → ikke gjøre vondt
- **Føre-var** → usikker risiko → vær forsiktig

Tradisjonelle etiske teorier

Konsekvensetikk

Utilitarisme
Egoisme
Hedonisme

Ikke-konsekvenstikk

Pliktetikk
Dydsetikk

Oppgave:

- Diskuter de etiske teoriene:
- hedonisme
- egoisme
- utilitarisme
- pliktetikk
- dydsetikk
- Forklar for hverandre hvordan dere forstår disse teoriene, og bli enige om **ett spørsmål** dere ønsker avklaring på.
- Send spørsmålet inn i **Mentimeter**.

Oppgave:

- **Kort oppgave: Likhhet versus rettferdighet**
- **Oppgave:**
- I norsk arbeids- og samfunnsliv er likhetsprinsippet viktig, men det er ikke alltid tilstrekkelig for å sikre rettferdighet.
- a) Forklar kort forskjellen mellom likhetsprinsippet og rettferdighetsprinsippet.
b) Diskuter når det kan være etisk riktig å vike fra likhetsprinsippet for å oppnå rettferdighet.
c) Bruk minst to konkrete eksempler fra Norge i drøftingen din.

Flere svar kan være riktige – marker alle som gjelder

- **Oppgave: Pliktetikk (Kant)**
- **Hvilke påstander er sentrale i Kants moralfilosofi?**
- A. Handlingens moralske verdi ligger i motivet
- B. Universaliserbarhet er en gyldighetstest
- C. Mennesker har ukrenkelig verdi
- D. Konsekvenser avgjør moralsk riktighet

- Riktig - A; B, C

Oppgave: Utilitarisme

- Oppgave: Utilitarisme
- Hvilke påstander er nødvendigvis sanne for klassisk utilitarisme?
- A. En handling er moralsk riktig hvis den maksimerer samlet velferd
- B. Individuelle rettigheter kan i prinsippet overstyres
- C. Intensjoner er irrelevante for moralsk vurdering
- D. Nytelse er eneste iboende moralske verdi
- E. Alle former for utilitarisme er regelbaserte

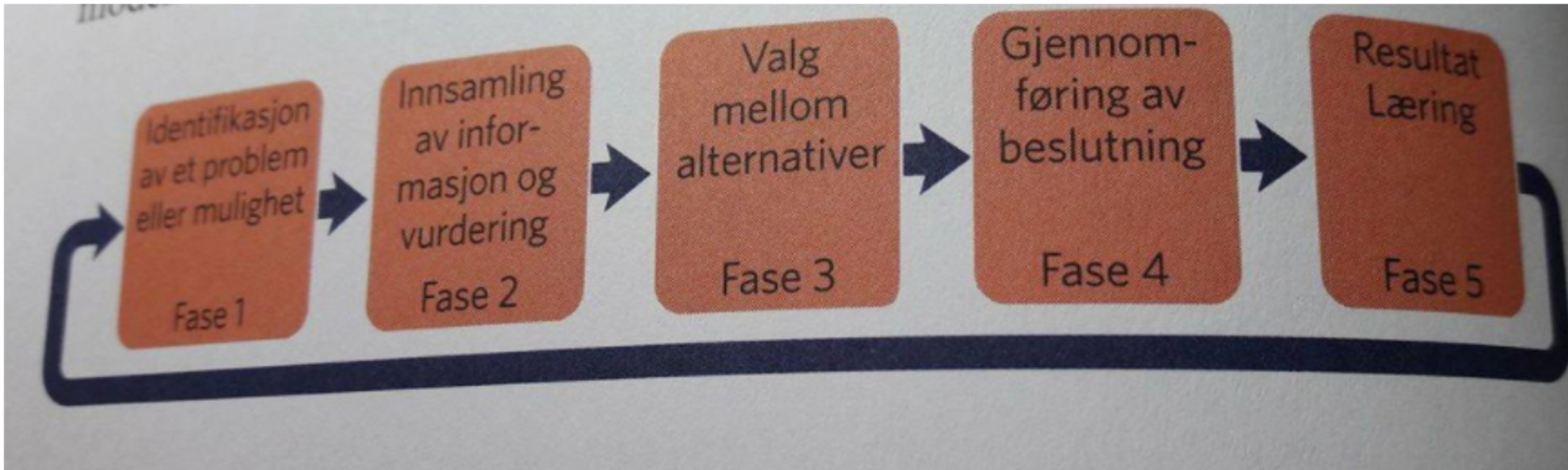
- Riktige svar: A, B, D

Oppgave: Dydsetikk (avansert flersvar)

- **Oppgave: Dydsetikk (avansert flersvar)**
- **Hvilke påstander er forenlige med en klassisk aristotelisk dydsetikk?**
- A. Moralsk vurdering kan ikke reduseres til faste regler
- B. En handling er moralsk riktig hvis den maksimerer gode konsekvenser
- C. Etisk vurdering krever situasjonsforståelse og praktisk klokskap
- D. Dyder er stabile karaktertrekk utviklet gjennom praksis
- E. Det er mulig å fastslå moralsk riktige handlinger uavhengig av kontekst
- F. Det gode liv er et sentralt normativt mål
- G. Motiver er irrelevante så lenge utfallet er godt

- ☒ **Riktige svar: A, C, D, F**
- **Begrunnelse (punkt for punkt):**
- **A** ☒
Dydsetikk avviser at moral kan reduseres til universelle, mekaniske regler. Moralsk riktige handlinger avhenger av **personens karakter og situasjon**.
- **B** ☒
Dette er et klart kjennetegn på **konsekvensetikk**, ikke dydsetikk.
- **C** ☒
Praktisk klokskap er helt sentralt hos Aristoteles. Uten situasjonsforståelse kan man ikke handle dydig.
- **D** ☒
Dyder forstås som **varige karaktertrekk**, utviklet gjennom vane, læring og praksis – ikke medfødte regler eller konsekvensberegninger.
- **E** ☒
Klassisk dydsetikk avviser at moralsk riktig handling kan bestemmes kontekstuavhengig. Hva som er rett, avhenger av omstendighetene.
- **F** ☒
Det gode, blomstrende liv er et normativt mål for Aristoteles – dydene er midler til dette målet.
- **G** ☒
Motiver er avgjørende i dydsetikken. En handling utført «av vane» eller for ytre belønning er ikke nødvendigvis dydig.

- Cranes og Mattens modell (s. 255)
- Ø. Kvalnes (s. 258)

Cranes og Mattens modell - etikk

Navigasjonshjulet

- **Navigasjonshjulet** er en etisk beslutningsmodell utviklet av **Øyvind Kvalnes**. Modellen brukes for å **analysere etiske dilemmaer** og hjelpe oss å ta **begrunnede og ansvarlige valg** i arbeidslivet og organisasjoner.
- Tanken er at man «navigerer» i en vanskelig situasjon ved å stille spørsmål fra flere perspektiver – ikke bare følge magefølelse eller regler blindt.

Oppgave: Bjørn, Kari og jobbsamtalen

- 4 episoder
- Ikke les helle oppgave, les bare 1 episode, etterpå 2 episode.....
- Ikke riktig svar!
- Prøv å argumentere med etisk teori, eller etisk prinsippene.

- **Episode 1:** Bjørn har jobbet i den samme banken i tjue år, og har utviklet et stort nettverk av lokale bedriftskunder. Nå er en konkurrent i ferd med å etablere seg i regionen. Bjørn får invitasjon til jobbsamtale. Han skjønner at den andre banken er ute etter å kjøpe seg inn i nettverket hans.
- **Spørsmål:** Burde han si ja til invitasjonen deres om en samtale, eller vil det være illojalt mot arbeidsgiveren?

- Hva er din svar?
- Hvordan argumenterer du?

- **Episode 2:** Bjørn sier **nei** til invitasjonen. Den går videre til kollegaen hans Kari, som har mye av den samme bakgrunnen. Hun vet at Bjørn har sagt nei til å gå i jobbsamtale. Selv er hun nysgjerrig på hva den andre banken har å tilby. Hvis hun går i møtet, risikerer hun at Bjørn tar det ille opp, og at samarbeidet kan bli anstrengt.
- **Spørsmål:** Burde hun følge hans eksempel? Ikke gå til samtalen? Eller gå til samtalen? – argumenterer din valg.

- Hva er din svar?
- Hvordan argumenterer du?

- Episode 3: Kari sier **ja takk** til jobbsamtalen. Hun blir svært godt mottatt av konkurrenten. Lederen der forteller at han har hørt så mye pent om henne, og at hun vil få en nøkkelrolle hos dem. Kari ser igjennom smigeren, og skjønner at det først og fremst er nettverket hennes som gjør henne attraktiv. Hun går fra samtalen med et tilbud om ny jobb, med lønn som er 150 000 kroner høyere enn den hun har i dag. Hun har noen dager til bestemme seg.
- Spørsmål: Burde hun si ja til det? Eller ikke?

- Hva er din svar?
- Hvordan argumenterer du?

- **Episode 4:** Kari banker på døren hos sjefen sin, Finn. Hun har bestemt seg for å bruke tilbudet fra konkurrenten som et forhandlingskort for å få høyere lønn her hvor hun er. Derfor har hun bedt om et møte. Hun ønsker ikke å skifte arbeidsgiver, siden hun trives godt med kollegaene og arbeidsoppgavene. Et lønnshopp hadde dog vært kjærkomment. Derfor denne planen. Hun forteller om lønnstilbudet fra konkurrenten, og sier at hun nok kommer til å si ja til det hvis ikke lønnen jekkes opp tilsvarende her. Finn ber om betenkningstid. Nå har han havnet i en klemme. Han vil svært gjerne beholde Kari i banken, og unngå at konkurrenten får et fotfeste i lokalsamfunnet gjennom hennes kontakter. Samtidig vet han at Bjørn har sagt nei til å gå i jobbsamtale, av lojalitetsgrunner. Finn vurderer Bjørn til å være en mer verdifull medarbeider. Hvis han gir etter for Karis krav, vil hun sitte med en vesentlig høyere lønn enn Bjørn.
- Spørsmål: Hva skal Finn gjøre beholde Kari, eller ikke eller noe annet? Beskrive din besvarelse og argumentere din valg. I denne episode tenkte om prinsippene (Likhetsprinsippet, Autonomiprinsippet, Velgjørenhetsprinsippet, Ikke-skade prinsippet, Rettferdighetsprinsippet).

- Hva er din svar?
- Hvordan argumenterer du?

Ikke glemt:

- Oppgaver har ikke noen fasit svar, god argumentasjon er veldig viktig.
- «Argumentasjon er bruk av argumenter, bevisføring, fremføring av tankegang for å styrke eller svekke en påstand.» (Store Norske Leksikon, 2020)

Oppgave 1: Nødhjelp til en flyktningleir

- Som ansatt i en humanitær organisasjon er du ansvarlig for en leveranse av nødhjelp til en flyktningleir i et sultrammet afrikansk land. Ved grensen blir kontainerne stående i flere dager, angivelig fordi tollstasjonen ikke har kapasitet til å sjekke lasten. Du får meldinger om at matmangelen i leiren er prekær. En «tilretteleggingsbetaling» på et par hundre dollar til sjefen på tollstasjonen vil sannsynligvis få lasten over grensen. En slik utbetaling er i strid med både norsk lov og din organisasjons etiske retningslinjer. Hva gjør du?
  - A) Betaler avgiften av egen lomme og holder det for deg selv.
  - B) Betaler avgiften og rapporterer hendelsen til organisasjonen.
  - C) Betaler ikke og risikerer at leveransen går tapt.
-
- Spr. 1: Er dette et etisk dilemma? I så fall – hvorfor?
  - Spr. 2: Begrunn hvorfor du velger A, B eller C.

Oppgave 2: Redusere antallet ansatte ved avdelingen

- Du er med i et arbeid som går ut på å redusere antallet ansatte ved avdelingen din. Fire personer kommer til å miste jobbene sine den nærmeste tiden. Informasjonen om hvem som blir rammet skal presenteres til dem samtidig, neste mandag. Dere som jobber med saken er enige om å holde informasjonen for dere selv frem til den dagen. Dette er mest rettferdig i forhold til alle berørte parter. På vei ut fra kontoret ditt treffer du en av de fire som kommer til å få oppsigelse. Han forteller at han nettopp har mottatt et jobbtilbud fra en annen organisasjon. Nå er han på vei for å ringe og takke nei. Han trives nemlig så god i den jobben han har nå. (Kvalnas, Ø. Etikk og Samfunnsansvar, 2012).
- a) Hva vil du gjøre?
- b) Bruk noen prinsipper til å begrunne ditt svar.

Oppgave 3: Nyutdannet hos sykkelprodusent

- Tekst: Som nyutdannet får du jobb hos en sykkelprodusent og får i oppdrag å få selskapet inn på markedet i et stort asiatisk land. Dersom du lykkes, kan selskapet forvente mange millioner dollar i året i netto salg, og du vil oppnå en høy personlig bonus. Du opplever at et forbund av lokale sykkelprodusenter effektivt stenger selskapet ute. Du kontaktes av en lokal forretningsmann med gode forbindelser, som foreslår at han kan bane vei for at selskapet skal kunne selge sykler i hans land, mot en engangsprovisjon på 500 000 dollar. Slik du vurderer det, vil det la seg gjøre å «kamouflere» en slik utbetaling som et legitimt konsulenthonorar. Alternativet er å legge ned den nye avdelingen og reise hjem.
- Oppgave 1: Begrunn hvorfor det er mulig å gjennomføre variant A med henvisning til en eller flere etiske teorier eller etiske prinsipper. **Variant A** – Du betaler engangsprovisjon på 500 000 dollar og gjennomfører utbetalingen som et legitimt konsulenthonorar uten å rapportere om dette til ledelsen. Du kan da forvente en høy personlig bonus, fordi du klarer å få selskapet inn på markedet i Asia.
- Oppgave 2: Gjør rede for hvordan et selskap kan oppføre seg i utlandet ved å bruke variant B som utgangspunkt. Du skal henvise til en eller flere etiske teorier eller etiske prinsipper. **Variant B** – Du betaler engangsprovisjon på 500 000 dollar og gjennomfører utbetalingen som et legitimt konsulenthonorar. Rapportere om dette til ledelsen med forklaring om at dette er vanlig praksis i Asia.
- Oppgave 3: Begrunn hvorfor det er mulig å gjennomføre variant C med henvisning til en eller flere etiske teorier eller etiske prinsipper. **Variant C** – Du betaler ikke engangsprovisjon og informere heller ikke leder om tilbudet som er framsatt, men avslått av deg.